

Aleka Strezova

(Bulgaria, Institute of Historical Studies, BAS)

Women in the History of Academic Science in Bulgaria. Women with High Academic Ranks at the Bulgarian Academy of Sciences. Authors: A. Strezova, D. Ivanova, Z. Nazarska, M. Nikolova, N. Kazanski, R. Stoyanova, T. Radulov, T. Velichkova. Sofia, ROPRINT, 2018. ISBN 978-619-90373-7-9

Abstract: 952 women scientists from the Bulgarian Academy of Sciences have been featured in this reference book titled *Women in the History of Academic Science in Bulgaria. Women with High Academic Ranks at the Bulgarian Academy of Sciences*.

This work is part of the Encyclopaedic Reference Database *Women in the History of Academic Science in Bulgaria* funded by UNESCO in 2017. It is a tribute to the women who have dedicated their lives to science and the furthering of all scientific fields.

This encyclopaedic reference book continues the tradition of the encyclopedic publications dedicated to the Academy's staff. The authors have managed to create a biographical database which will be updated on a regular basis. Because of its limited circulation, the book will be available at the Library of the Bulgarian Academy of Sciences, the libraries of the Academy's institutes and the *SS. Cyril and Methodius* National Library.

Алека Стрезова

(България, Институт за исторически изследвания, БАН)

Жените в историята на академичната наука в България. Хабилитираните жени в БАН. Автори: А. Стрезова, Дж. Иванова, Ж. Назърска, М. Николова, Н. Казански, Р. Стоянова, Цв. Радулов, Цв. Величкова. С., ROPRINT, 2018. ISBN 978-619-90373-7-9

Така актуалният и днес разговор за равенството на половете, свързан с възможността на жените да се изявяват равноправно наред с мъжете, да имат равен достъп до образование, ресурси и възможности, да бъдат равно заплатени и равно третираны, без да са обект на стереотипи или предразсъдъци, намира едно от проявленията си в наблюденията върху научния сектор и мястото на „слабия пол“ в него. Според данни на ЮНЕСКО едва 28 % от изследователите в световен план са жени и само една на всеки пет страни е постигнала равенство на половете в науката, където дамите – изследователи обхващат между 45 и 55 % от учените. Може да ни радва, че

случаят в България е такъв: в страната жените, ангажирани с наука, са 48 % и заемат важно място в системата на академичните проучвания.

Докато много момичета учат в университетите, сравнително малка част от тях избират кариерата на изследователи. Статистиката в България показва, че жените-учени работят предимно в академичния и държавен сектор, докато мъжете са използвани като научни консултанти в частната сфера, която им предлага по-добро заплащане и възможности за професионална реализация.¹

Въпреки сравнително високия процент жени, заети в науката, тяхната работа и проучвания имат нужда от популяризиране, от представяне пред обществото, което да оцени значимостта на тяхната научна работа. Принос в тази насока прави излезият през май 2018 г. сборник „Жените в историята на академичната наука в България. Хабилитираните жени в БАН“. Томът е резултат от успешно реализиран проект на Научния архив на БАН, финансиран от ЮНЕСКО. Той е представен за кандидатстване по направление “Gender Equality Action Plan for 2014-2021 – Chapter II” и е един от трите национални проекта, одобрени и финансирани от организацията. Сред авторите му са специалисти от Научния архив, изследователи от Института за исторически изследвания при БАН и Университета за библиотекознание и информационни технологии. Автори на биографичните статии са Джени Иванова, Жоржета Назърска, Росица Стоянова, Марияна Николова, Цветана Величкова, Цветан Радулов, Никола Казански и Алека Стрцова.

Съставянето на този справочник за научните и социални постижения на българските учени-жени е не само навременно, но дори и малко закъсняло. Още от началото на 70-те години със създаването на световноизвестния биографичен център в Кеймбридж, излиза и едно от първите му издания, посветено на жените и претърпяло вече 15 издания.² Изданието представя постиженията, целите и реализацията на водещи жени по света като от 1972 г. досега в него са събрани биографии на повече от 100 хиляди жени.

Българският енциклопедичен справочник, посветен на жените в Българската академия на науките, обхваща биографиите на 952 учени от различни сфери на науката в България от създаването на Академията до края на 2017 г. Отразен е професионалният път само на хабилитираните дами – от доцент (съответно ст. н. с. II ст. по старата номенклатура) до академик от деветте научни направления на Българската академия на науките. Според изданието жените-академици са пет, а член-кореспондентите – 26. Академици са Мария Балтаджиева (биотехнолог), Петя Василева (лекар), Райна Георгиева (генетик), Дочи Ексерова (физикохимик) и Вера Мутафчиева (историк и писател). Прави впечатление, че сред академичките са отличени представители основно на природните и медицински науки, а има само една представителка на хуманитарните науки. Това донякъде не бива да изненадва, защото по данните на ЮНЕСКО жените изследователки в България са 55% от всички учени в природните науки, 61% – в медицинските, 56% – в селскостопанските, 56% – в обществените и 62% – в хуманитарните дисциплини. Чувствително по-малко са дамите, заети в техническите науки – едва 38%.³

¹ Данните са взети от страницата “Women in Science” - <http://uis.unesco.org/apps/visualisations/women-in-science/#overview!region=40530> (available on August 25, 2018, 12:03).

² World Who’s Who of Women. International Biographical Centre; 15th edition edition, 2011.

³ <http://uis.unesco.org/apps/visualisations/women-in-science/#details!region=40530&country=BGR&panel=fields>

Внимателният прочит на биографиите показва, че жените, отдадени на науката, през първата половина на XX век са единици и през този период се изявяват професионално или в Софийския университет, или в различните музеи по специалността си. Масовото навлизане на колегите – дами, в Българската академия на науките започва през следващия период като функция на последователните инвестиции в образованието през социалистическия период. Броят на жените-учени се запазва устойчив и след падането на Желязната завеса, като дамите дори разширяват своето представителство отвъд държавния, бизнес, образователен и неправителствен сектор.⁴ И все пак, трудно би могла да бъде направена точна статистика за жените в БАН, тъй като в настоящия справочник пълното присъствие на жените в академичната наука не е отразено. Това се дължи на няколко причини: първо, ограниченият срок за осъществяването на проекта наложи изключването на нехабилитираните жени от списъците, и второ, в течение на работата по тома се появиха колеги, които не пожелаха да се включат в инициативата, предоставяйки свои биографични данни. Въпреки това, справочникът свидетелства за нарастващото присъствие на жените във всички направления на науката в България: факт, който не само радва, но може да провокира младите да изберат предизвикателния път на учения.

Енциклопедичните статии са оформени по общ модел. Те отразяват основните биографични сведения като име и място на раждане, спират се на полученото образование и последвали специализации. Акцентирано е върху научното израстване и преподавателската дейност на учените, както и членството им в различни национални и международни научни организации. Там, където има данни, са отразени и различни аспекти от обществения живот на академичните представителки, получените от тях награди и ордени, свързани с професионалната им и лична дейност. Всяка една от статиите завършва с подборна библиография от пет заглавия, които дават основна характеристика на насоките на изследване на всяка от учените. Събраната информация е набавена по различни начини:

- чрез лично попълване на анкетни карти от жените – учени;
- данни, извлечени от служебните и кадрови досиета;
- юбилейни издания на институтите и томове в чест или памет на колегите.

Без съмнение, сведенията за нехабилитираните жени в науката, както и на колебаещите се колеги, биха обогатили и направили по-пълна представата за броя и реализацията на жените в науката в България през разглеждания период. Да се надяваме на един последващ етап техните биографии също да бъдат включени в създадената вече база данни.

Кратка, но значима част на настоящия справочник, е посветена на жените – дарителки за наука от края на XIX – първата половина на XX век. Техният материален и морален принос за развитието на знанието разкрива нагласите на българките, дори когато не се занимават с наука, да оценяват значимостта и важността ѝ за просперитета на държавата и добруването на обществото и да проявят своята щедрост и подкрепа.

Изданието представя и биографиите на чуждестранните колеги – жени, членове на Академията, допринесли с дейността си за развитието на науката в България.

Справочникът „Жените в историята на академичната наука в България“ откроява приносът на жените в българската наука, без да цели да ги противопостави на техните колеги от мъжки пол. Той идва да запълни една празнина в историята на българската

⁴ Unesco Science report. Towards 2030. Unesco, 2015, p. 94 (see <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235406e.pdf>).

наука със събраната в него биографична и библиографска информация за изявени представителки на науката в България. Изданието популяризира постиженията на тези жени-учени и ги прави по-разпознаваеми сред обществото. То на дело показва потенциала и развитието на жените с академична кариера в различните научни сфери и в различните епохи през XX-XXI век. Справочникът би могъл да провокира нов импулс в каталогизирането на научните постижения на представителите на академичната общност по най-различни критерии и така да допринесе за създаването на солидна база данни за развитието и на науката, и на жените в науката в България.

(Електронен вариант на изданието е достъпен на сайта на Научния архив на БАН:
<http://archiv.cl.bas.bg/novini1.htm>)